Florin STĂNESCU

Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, Facultatea de Istorie şi Filologie
"December the 1st, 1918" University of Alba Iulia, Faculty of History and Philology

XOCICALCO
- piramida Şarpelui cu pene

Xocicalco – The Plumed Serpent's Pyramid

Xoxicalco was one of the main leading centres of the Mexican Central Altiplane, after the fall of Teotihuacan. Its characteristics define a period of the Mesoamerican history known as Epiclassic , dated between 700 and 900 A.D. This period was characterized by a marked militarism, migration, political and economical instability, fortification of the cities, on the principle of worshipping war gods and a mixture of cultures.

One of the most likely reasons to have chosen the site construction place is that the area was a strategic point of economical and political control în the Morelos Valley. The Xocicalco builders have changed and adapted the mountainous area to build terraces on which they later built temples, pyramids, great palaces, ceremonial areas, tanks, pelota fields or tunnels, which were then used as astronomical observatories, everything according to a complex urban plan, which covered almost four square kilometres. The area was the scene of some violent conflicts of the internal caste, the traces of fires proving this, which along with the external conflicts, led in the end to the final departure from that place. *Xoxicalco Feathered Serpent s Pyramid.*

Keywords: Xocicalco, Central Altiplane, epiclassic, pyramids, pelota game, astronomic observatories

Xocicalco – Pirámide de la Serpientes Emplumadas

Xocicalco fue uno de los principales centros de conducir del Altiplano Central Mexicano, después de la caída del Teotihuacan. A través sus características, define un período de la historia mesoamericana conocido como „Epiclasico", de fecha entre 700 y 900 A.D. Este periodo fue caracterizado por un afectado militarismo, la migración, la inestabilidad política y económica, el fortalecimiento de las ciudades, en el principio de adoración de dioses guerreros y una mezcla de culturas.

Una de las causas más probables de la elección del lugar de la construcción del sitio, es que la zona representa un punto estratégico de control económico y político en el Valle Morelos. Los constructores de Xocicalco han modificado y adaptado la zona montañosa para construir las terrazas en que han después alzado los templos, pirámides, los grandes palacios, las áreas ceremoniales, los tanques, los terrenos de pelota o túneles, que luego fueron utilizados como observatorios astronómicos, todo bajo un plan urbanístico, en casi 4 kilómetros cuadrados. La zona fue escenario de violentos conflictos internos de la casta, hecho que las huellas de fuego testimonian, que junto con los conflictos externos en última instancia, condujeron al abandono del lugar.

Palabras clave: Xocicalco, el Altiplano Central epiclasico, pirámides, el juego de pelota, observatorios astronómicos.

Institution's address: strada N. Iorga, nr.11-13, Alba Iulia, România, tel: +40-0258-811412, fax: +40-0258-806260, e-mail: *secretariat_istorie@uab.ro*

Personal e-mail: *smzfls@yahoo.com*

AMPLASARE. GEOGRAFIA. Impresionantul oraş-fortăreaţă Xocicalco, se află la 36 km de Cuernavaca, în porţiunea occidentală a statului Morelos, Mexic, şi la mai bine de 60 km în linie dreaptă sud-west de Mexico City, într-o regiune cu clima caldă, semiumedă şi cu o vegetaţie subtropicală (Fig.1). Apa curgătoare cea mai apropiată este râul Tembembe, care îşi are cursul în partea occidentală a oraşului. Datele GPS îl localizează la o înălţime medie de 1350 m deasupra nivelului mării, şi de coordonate Latitudine Nord: 18 Grade 48,261 Minute şi Longitudine West: 099 Grade 17,781 Minute.

Fig. 1. Principalele situri din zona Altiplanului Central, Mexic în perioada Epiclasicului (650–900 A.D.)

ISTORIA. Dupa căderea Teotihuacanului, Xocicalco a fost unul din principalele centre conducătoare din Altiplano Central. Prin caracteristicile sale, Xocicalco defineşte o perioadă din istoria mesoamericană, aşa-numitul „Epiclasic", localizat între anii 650 şi 900 A.D.[1] Această perioadă a fost caracterizată de un marcant militarism, de mişcări de populaţii, de instabilitate politică şi economică, de oraşe fortificate, de adorarea unor zeităţi cu un pronuntat caracter războinic, cât şi de un amestec de culturi într-o singură regiune.

Numele original al sitului este cunoscut. Astfel, în secolul XVI (aproximativ la 1577), călugărul Bernardino de Sahagun, semnala, în a sa „Historia general de las cosas de Nueva Espana"[2], că în apropiere de Cuauhnahuac (actualul Cuernavaca), se află nişte edificii care se numeau Xocicalco, fără să poată spune dacă, în acel moment, locul purta încă acest nume. În limba „nahua' - limba vechilor azteci, vorbită încă şi azi - tăbliţele cu explicaţii din muzeele de azi, din zona Altiplanului Central, sunt redactate în trei limbi: spaniolă, nahua şi engleză - în limba „nahua" deci, „xochi" înseamnă „floare", „cal" înseamnă casă, iar „co" este un locativ, şi deci „xocicalco" se traduce în „casa florilor". O serie de glife localizate aici, cât şi în alte zone, au dus la concluzia că vechiul nume al oraşului era „Totolhuacalco", ceea ce s-ar traduce prin „Locul unde sunt păsări în colivie", respectiv „totol" însemnând pasăre, iar 'huacal" colivie, sau ladă.

Contemporane cu Xocicalco au fost Monte Alban în Oaxaca, Cholula în Tlaxcala şi Tajin în Veracruz.

ELEMENTE DE URBANISM. Una din cauzele posibile ale originii aşezării şi construirii sitului în acest loc, este că aceste coline se situau într-un punct strategic, care facilita controlul economic şi politic în Valle de Morelos. (Fig. 2). Constructorii Xocicalcului au modificat şi adaptat zona muntoasă pentru a construi terase deasupra cărora au ridicat temple, piramide, arii habitaţionale, mari pieţe, terenuri pentru jocul de pelotă, ca şi tunele care au folosit şi pentru observaţii astronomice, totul conform unui complex plan urbanistic. Întinderea maximă a oraşului a atins 4 km pătraţi, incluzând şi colinele din jur, Tlacoatzingo si Temazcal. S-au adus modificări calendarului, s-a stabilit un sistem de scriere, s-au dezvoltat sistemele constructive, între care zidurile structurale acoperite cu un alt tip de piatră şi cu dublă pardoseală.

S-au realizat importante lucrari de urbanism: drenajele, canalele, cisternele şi zăgazurile, au făcut parte dintr-un sistem complex al distribuţiei şi exploatării apei. Nu se cunoaşte încă astăzi, sistemul de eliminare sau depozitare a gunoaielor, element fundamental pentru a evita contaminarea apei şi menţinerea sănătăţii oraşului. Rezervele de grâne păstrate în partea de sus a oraşului, mari oale de lut folosite la depozitarea apei si la prelucrarea alimentelor, sunt dovezi solide ale sistemelor de organizare existente aici, sisteme ce asigurau

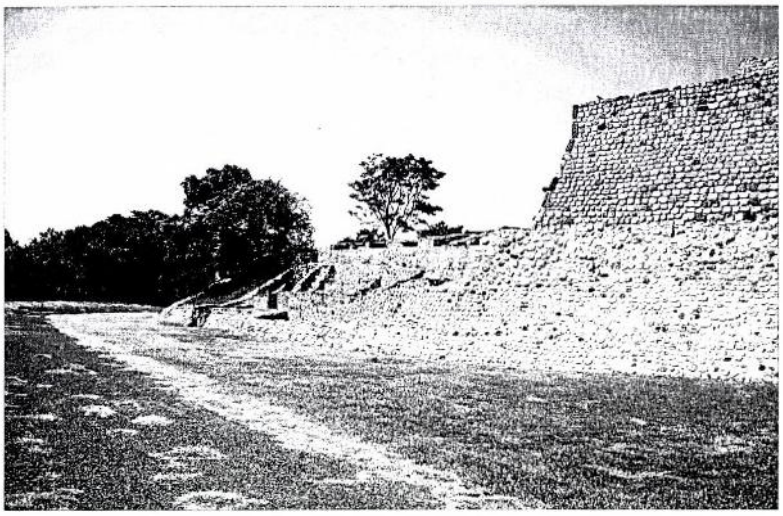

Fig. 2. Calea de acces în zona fortificată de est (Fotografia autorului)

ordinea administrativă şi socială a oraşului. Planificarea, organizarea şi distribuţia spaţiilor, denotă o puternică diferenţiere utilitară, ca si existenţa unui ambient conflictual în interiorul sitului, care este posibil să fi contribuit la destrămarea lui. Se poate lesne observa gruparea edificiilor religioase, a rezidenţelor somptuoase, ca şi a majorităţii edificiilor civile, în contrast cu zonele de locuinţe mai modeste, situate pe terasele mai joase. Aria ceremonială nu avea locuitori. Vocaţia defensivă a oraşului este clară: zonele principale sunt protejate de ziduri, iar accesele şi circulaţia erau controlate.

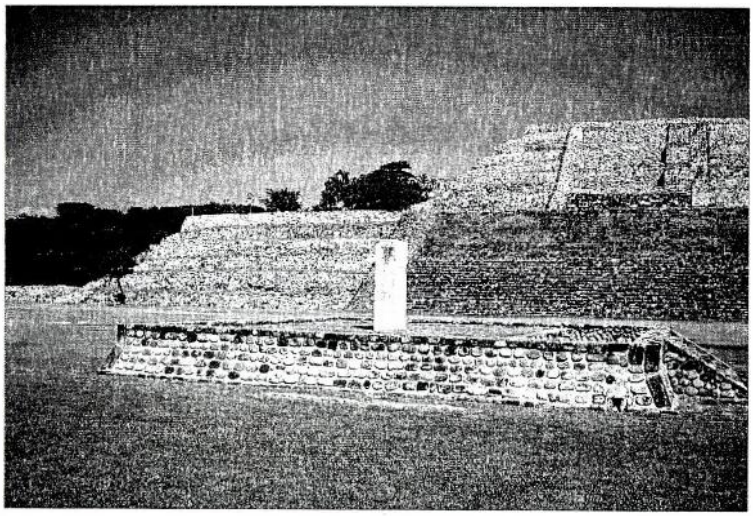
Amurgul Xocicalcului, după anii 900 A.D., conform ultimelor cercetări arheologice, este posibil să fi avut, pe lânga cauze externe şi eventuale revolte interne, idee susţinută de situaţia din aria centrală, unde s-au descoperit, dispersate, numeroase obiecte de lux, sculpturi mutilate şi împrăştiate, cât şi alte elemente de cult, împreună cu o mare cantitate de cărbune, ce indică faptul că probabil aici a avut loc un mare incendiu. În schimb, în zona de locuire a claselor inferioare, se întâlnesc doar obiecte de uz cotidian şi de alte caracteristici tipice acestora, care par a fi fost abandonate cu prevedere sau fără violenţă.

ARHITECTURA. Una din caracteristicile principale ale oraşului, este faptul că este situl cu cea mai mare densitate de construcţii pe metrul pătrat din toată Mesoamerica. Se găsesc aici elementele arhitectonice comune acestei arii culturale: temple amplasate pe platformele sau pe soclurile unor piramide sau edificii cu funcţiuni rituale speciale cum este jocul de pelotă. Una dintre caracteristicile arhitectonice principale ale soclurilor şi platformelor de aici, constă într-un zid înclinat (taluz - muro inclinado), înconjurat de un zid drept (parament - muros rectos). Un element decorativ al arhitecturii Xocimilcane, prezent la majoritatea edificiilor este un joc al intrărilor şi ieşirilor, care formează un tip de nişe deasupra paramentului.

PIAŢA CU STELA CELOR DOUĂ GLIFE. Este locul cu cea mai mare importanţă în viaţa religioasă şi civică a oraşului. Toată populaţia putea ajunge aici, pe cele două drumuri ce veneau de la sud şi de la est. Pe latura de sud se mai aflau două porticuri care permiteau intrarea aici şi care erau flancate de două temple. Este foarte probabil că piaţa avea şi importante funcţiuni astronomice. În centrul pieţei se află un adoratoriu în care se afla o stelă pe care sunt marcate două glife ce reprezintă o dată importantă pentru cetate: „anul 10 trestie, ziua 9 ochi de reptilă".

MAREA PIRAMIDA. Asociată cu cultul lui Tlaloc, este edificiul cu cele mai mari dimensiuni din întregul complex. Edificiul are două nivele principale, două mari scări de acces şi, în partea cea mai înaltă, vestigiile unui mare templu. Este situată în partea de nord a Pieţei cu „Stela celor două glife". (Fig. 3)

Fig. 3 Piaţa cu „Stela celor două glife". În prim plan, Stela, iar în plan secund, Marea Piramidă. (Fotografia autorului)

PIRAMIDA CU STELE. Numele edificiului provine de la trei stele ce se aflau într-un mic templu situat în partea de sus a construcţiei. Fiecare conţinea diferite reprezentări asociate cu diriguitorii cetăţii, precum şi datele unor evenimente importante. În prezent acestea se află la Muzeul Naţional de Antropologie din Mexico City.

ACROPOLA. Avea diferite funcţiuni: era un templu-palat şi în acelaşi timp resedinţa unor ateliere controlate de diriguitori. În centru se afla un marcator solar care îi legitima pe fondatorii cetăţii să susţină că însuşi Soarele le-a arătat locul în care să înfiinţeze oraşul. Maractorul se află în prezent la Muzeul sitului Xocicalco.

PIRAMIDA „ŞARPELUI CU PENE". Considerată drept unul dintre cele mai frumoase monumente din întreaga lume precolumbiană, piramida „Şarpelui cu Pene", este totodată şi simbolul orasului. Edificiul este format dintr-un soclu-postament în taluz, un parament şi o cornişe. Pe taluz, pe cele patru laturi ale monumentului, se afla un relief, al cărui motiv principal sunt opt serpi, din care şase au corpul ondulat pe feţele de nord, sud şi est. Pe faţa de vest, unde se află şi scările de acces pe platforma superioară, se găsesc o seric de glife ce reprezintă date. Între zonele ondulate ale corpurilor şerpilor, apar personaje cu caracteristici fizice maya. Fiecare personaj poartă pe cap elegante simboluri în formă de capete de şerpi. Pe paramentul edificiului sunt reprezentate personaje ce se ocupă cu calculul timpului, şi diferite alte personaje care în mod indubitabil făceau parte dintre tributarii Xocimilcolului. Tot aici mai este notată şi o eclipsă totală de soare, ce a avut loc în anul 743 A.D.

Deasemenea, se pot observa acvile, coioţi, plante, precum şi alte glife calendaristice şi toponimice.

Una dintre cele mai dezbătute probleme ale acestei perioade este aceea a prezenţei elementelor de cultură Maya, în această regiune a Altiplanului Central. Mayaşii, cu avansatele lor cunoştiinţe de matematică şi astronomie, cu un sofisticat sistem de scriere, este foarte probabil că au exercitat o considerabilă influenţă politică şi religioasă în toată Mesoamerica[3]. Mai mult, această perioadă a Epiclasicului, corespunde cu perioada de maximă dezvoltare a culturii Maya.

Situl de la Cacaxtla spre exemplu, conţine cele mai importante evidenţe ale influenţelor grupurilor Maya în inima Mexicului Central, la mare distanţă de peninsula Yucatan, centrul civilizaţiei acestora.

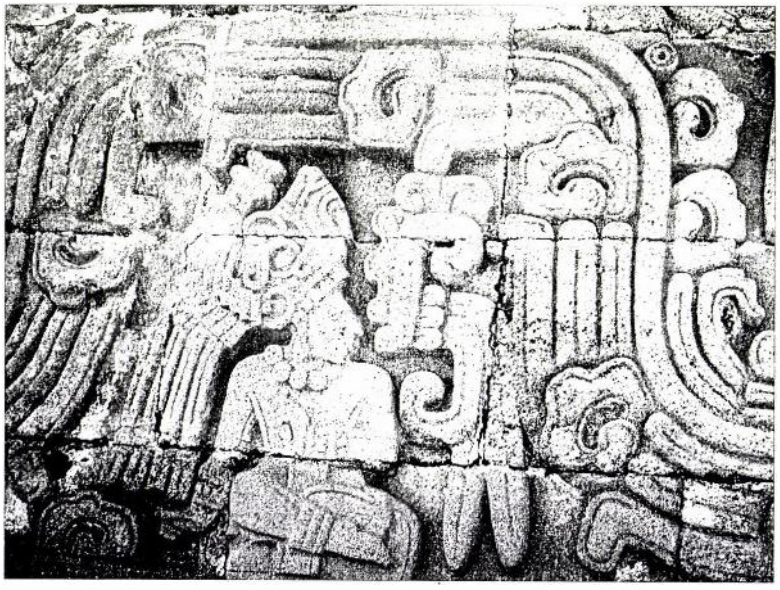

Fig. 5. Detaliu de pe taluzul piramidei „Serpientes Emplumadas" personaj cu caracteristici tipice maya, poziţionat într-unul din onduleurile marelui şarpe (Fotografia autorului)

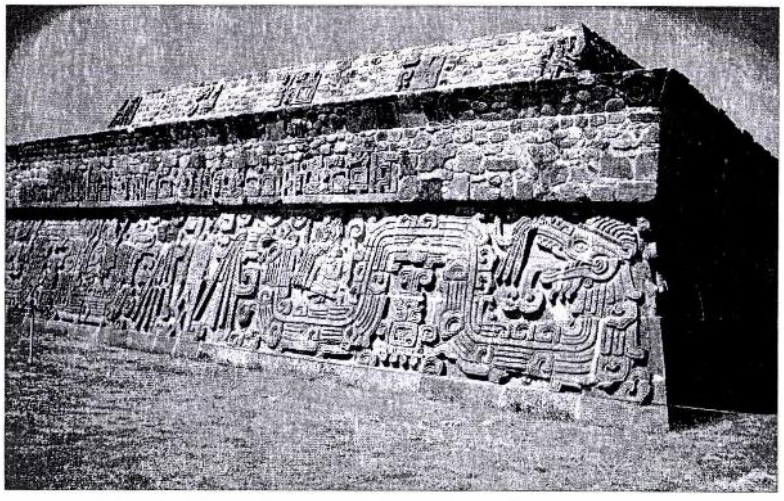

Fig. 4. Piramida „Şarpelui cu Pene" – „Serpientes Emplumadas", vedere spre est (Fotografia autorului)

Fig. 6. Detaliu de pe taluzul de sud al piramidei Serpientes Emplumadas, capul marelui şarpe ondulat

CISTERNA. Într-un oraş de complexitatea Xocicalcolului, problema apei era una fundamentală pentru arhitecţii sitului. Aceştia au creat un sistem complex de depozitare şi distribuire a apei . Cisterna orasului era conectată pe latura de vest la un sistem de drenuri care permitea eliminarea depozitelor, în timp ce alt sistem de drenuri permitea distribuţia apei prin partea de est.

RELIGIA. Practicile religioase care se practicau la Xocicalco, erau dedicate, la fel ca în multe alte orase precolumbiene, la două zeităţi. Una care reprezenta pământul şi bunătăţile sale, plante, animale, etc, respectiv tot ce asigura hrana, şi o alta, relaţionată cu vântul, ploaia, la fel ca şi cu apa, lichidul ce leaga cele două domenii. Deşi nu cunoaştem azi numele acestor zeităţi folosite în epoca de activitate a oraşului, în prezent le numim „Serpiente Emplumada" şi „Tlaloc". Acesta din urmă, Tlaloc, a fost zeitatea cea mai venerată şi reprezentată la Xocicalco; mari ceremonii dedicate acestuia, aveau loc în „Piaţa cu Stela celor două Glife". Spre deosebire de acesta, Sarpele cu Pene era dedicat elitelor si elementelor asociate acestora, care se reuneau în partea mai inaltă a sitului, zonă cu acces selectiv. Spre sfârşitul perioadei, se produc schimbări importante, cum indică o serie de incercări de a acoperi inscripţiile existente cu diverse materiale - stuc - în incercarea de a impune alte deităţi. Pe lânga acest fapt, apare o zeitate reprezentată de un personaj ce apare pe jumătate din gâtlejul unui şarpe cu pene (care apare în multe oraşe precolumbiene în aceiaşi perioadă) şi care a derivat ulterior în Quetzalcoatl, zeu care se sacrifică pentru oameni şi îi invaţă artele şi ştiinţele.

OBSERVATORUL ASTRONOMIC. Unul dintre cele mai originale „observatoare astronomice" din epoca precolumbiană şi nu numai, se află la Xocicalco. Paradoxal, acesta nu este suprateran aşa cum ne aşteptam, ci este unul subteran. La Xocicalco se află o mulţime de peşteri, unele din acestea, conform arheologilor, rezultând din excavaţiile locuitorilor care au extras piatra necesară construcţiilor oraşului. Una din aceste peşteri a fost reamenajată ca observator al mişcării soarelui la anumite date importante. La suprafaţa terenului ce se afla deasupra peşterii, se găseşte

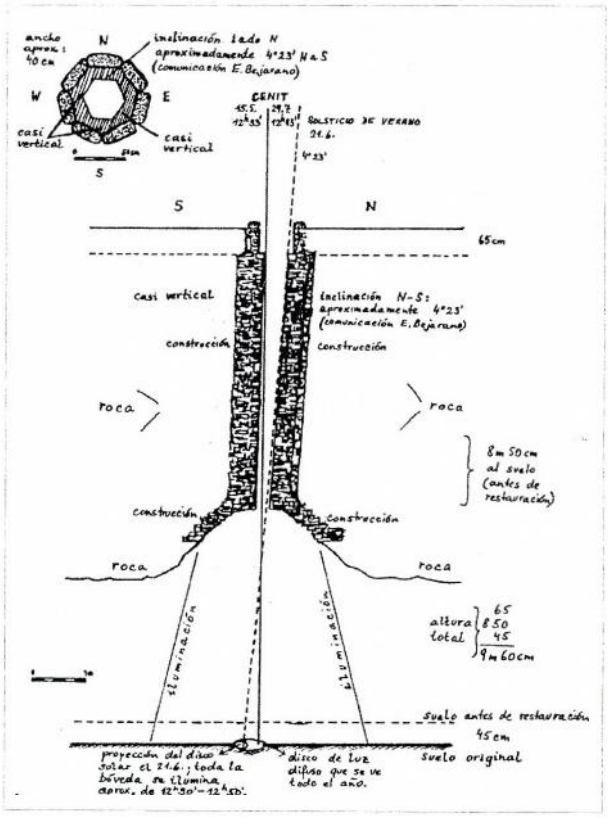

Fig. 7. Secţiune prin observatorul astronomic subteran de la Xocicalco, care semnala trecerea Soarelui la zenitul locului în zilele ce marcau momente importante în astronomia şi calendarul ritualic al cetăţii. Sursa: www. bibliotecadigital.-ilce.edu.mx/sites/ciencia/html/

intrarea într-un tub de piatra, înclinat corespunzator, de aşa manieră încât la anumite date, razele soarelui pătrund până jos în podeaua peşterii, unde, luminat de razele soarelui, un cristal de cuarţ străluceste puternic, semnalând sosirea momentului aşteptat şi marcat astfel de mişcarea astrului zilei. Aceste date sunt intre 30 aprilie şi 15 august cuprind 105 zile. Restul de 260 de zile rămase echivalează cu calendarul ritualic prehispanic, a cărui origine rămâne şi azi o mare întrebare. De menţionat, că intrarea în peştera nu se făcea ca astăzi din exteriorul acesteia, ci printr-o scară, existentă şi acum, care coboară aici din interiorul construcţiei situate deasupra.

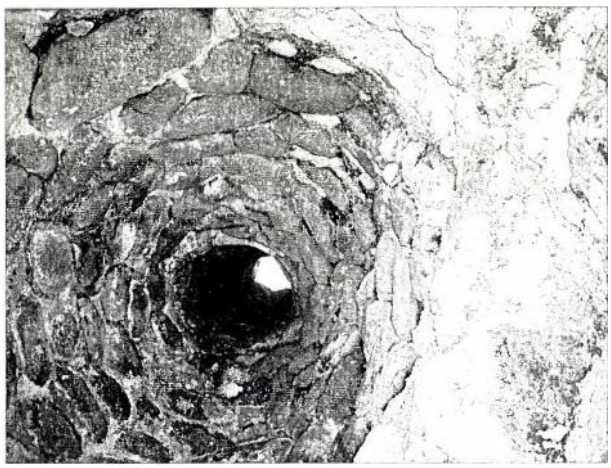

Fig. 8. Imaginea tubului de piatră inclinat, privind din interiorul camerei interioare în care se afla cristalul de cuarţ, a cărui iluminare semnala trecerea Soarelui la zenitul tubului de piatră, şi implicit ziua şi momentul aşteptate. (Fotografia autorului)

JOCUL DE PELOTĂ. Jocul de pelotă, de o mare importanţă rituală, a fost o componentă fundamentală a existenţei marii majorităţi a oraşelor mesoamericane. Jocul simboliza eterna luptă a aştrilor din univers contra nopţii şi întunericului. În general terenul era de formă dreptunghiulară, cu două capete, ceea ce îi conferea o formă de dublu „T". Mingea putea fi lovită doar cu şoldul sau cu cotul, şi trebuia să fie trecută printr-unul din cele două inele amplasate pe laturile lungi ale terenului. Nu în puţine locuri, echipa învinsă era jertfită după joc. Nu trebuie să uităm că în epocă se făcea o mare diferenţă, o fundamentală diferenţă între a fi omorât şi a fi jertfit. De regulă terenul de pelotă era orientat astronomic, iar jocul trebuia să simbolizeze mişcarea aştrilor. Xocimilco avea trei terenuri de pelotă.

GRÂNARELE CETĂŢII. Erau organizate în celule dreptunghiulare, închise la capete, care funcţionau şi ca depozite-magazin, evident acoperite. Amplasate în partea cea mai înaltă a oraşului, ele se găseau în Acropolă, în Structura 4 şi 7 şi în Piramida de las Estelias situată în piaţa principală. Rămân, şi acestea, un exemplu de organizare a vieţii în cetate.

Bibliografie:

1. Sahagun, Fray Bernardino de, „Istoria Generala a Lucrurilor din Noua Spanie", Ed. Meridiane, Bucureşti, 1989.

2. Coe, Michael, Koontz, Rex, „Mexico, from the Olmecs to the Aztecs", Fifth Edition, Ed. Thames & Hudson Ltd, London, 2003

3. Smith, Michael, „The Aztecs", Second Edition, Blackwell Publishing, Oxford, U.K., 2003

4. Stănescu, Florin, „Introducere în Civilizaţiile Mesoamericane, Civilizaţia Maya, Matematica si Astronomia", Ed. Ulise, Alba Iulia, 2003.

MULŢUMIRI :

Autorul adresează şi pe această cale călduroasele sale mulţumiri Dlui Prof. dr. Luis Barba Pingaron, Secretarul Academic al Institului de Investigaţii Antropologice al Universităţii Naţionale Autonome a Mexicului, precum şi Dlui. Lic. Felipe Sanchez, pentru sprijinul deosebit acordat în timpul cercetărilor efectuateîn zona Altiplanului Central din Mexic, în toamna anului 2008.

Note:

1. Cronologia acceptata în prezent este urmatoarea : Preclasicul (2500 B.C. – 150 A.D.), Clasicul (150 A.D.-650 A.D.), Epiclasicul (650 A.D.-900 A.D.) şi Postclasicul (900 A.D.-1521 A.D., anul cuceririi spaniole).

2. Sahagun, Fray Bernardino de, „Istoria Generală a Lucrurilor din Noua Spanie", pag. 54, Ed. Meridiane, Bucuresti, 1989

3. Coe, Michael, Koontz, Rex, „Mexico, from the Olmecs to the Aztecs", pag. 131, Fifth Edition, Ed. Thames & Hudson, 2003